

УДК 351.74, 351.94, 351.72(477)
УКПП
№ державної реєстрації 118U001317
Інв. №

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет (СумДУ)
40007, м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 2
тел. (0542) 334108, факс (0542) 334049

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з наукової роботи
д-р фіз.-мат. наук, професор

_____ А.М. Черноус

ЗВІТ
ПРО НАУКОВО-ДОСЛІДНУ РОБОТУ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПРАВООХОРОННОЇ, СУДОВОЇ ТА ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМ УКРАЇНИ
(остаточний)

Керівник НДР
д-р юрид. наук, доцент

О.С. Бондаренко

2023

Рукопис закінчено 21 лютого 2023 р.

Результати роботи розглянуті науковою радою СумДУ протокол від _____ 2023 р. № _

СПИСОК АВТОРІВ

Керівник НДР – Завідувач кафедри КПДС ННІ права д-р юрид. наук, доц.	<hr/> 21.02.2023	О. С. Бондаренко (розділ 1, висновки)
Відповідальний виконавець Старший викладач кафедри КПДС ННІ права, канд. юрид. наук, доц.	<hr/> 21.02.2023	М. С. Уткіна (розділ 5, вступ)
Виконавці: Старший викладач кафедри КПДС ННІ права, канд. юрид. наук	<hr/> 21.02.2023	М. С. Думчиков (розділ 3)
Доцент кафедри КПДС ННІ права, канд. юрид. наук, доц.	<hr/> 21.02.2023	К. Д. Янішевська (розділ 2)
Професор кафедри КПДС ННІ права, д-р юрид. наук, професор	<hr/> 21.02.2023	В. В. Сухонос (розділ 4)
Асистент кафедри КПДС ННІ права, д-р філософії	<hr/> 21.02.2023	Д. В. Малетов (розділ 4)

РЕФЕРАТ

Звіт про НДР: 60 с., 74 джерела.

ВОЄННИЙ СТАН, ГУМАНІТАРНА ДОПОМОГА, КОНТАБАНДА, НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА, ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ, ПРАВОВІ РЕФОРМИ, ПРАВООХОНОННІ ОРГАНИ, СУДОВА ВЛАДА, ФІНАНСОВА СИСТЕМА

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у сфері функціонування фінансової, правоохороної та судової систем в Україні.

Мета роботи передбачає комплексне дослідження, спрямоване на вирішення існуючих актуальних проблем у сфері функціонування правоохороної, судової та фінансової систем України.

Методи дослідження. Авторами проєкту було використано комплексний міждисциплінарний підхід, що ґрунтується на поєднанні методів, що використовуються у дослідженнях різних галузей, що дозволить об'єктивно проаналізувати та провести дослідження, а також досягти мету проєкту. Варто відмітити, що більшість вітчизняних пропозицій по удосконаленню взаємодії суб'єктів фінансової, правоохороної та судової системи базуються лише на теоретичних дослідженнях. Натомість авторами буде використаний власний підхід, що є відмінним від загальнопоширеного. Адже, окрім теоретичних та нормативних аспектів буде врахований і прикладний, що зумовить оптимізацію нормативно-правової бази та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів. Діалектичний – для окреслення методологічних засад дослідження існуючого стану функціонування судової, фінансової та правоохороної системи України. Він буде використовуватись у поєднанні із методом термінологічного аналізу і операціоналізації понять з метою вивчення та уточнення загальнотеоретичних положень, що розкривають сутнісну природу, особливості поглядів представників наукової спільноти на визначення правових дефініцій. Абстрактно-логічний метод – для встановлення

причинно-наслідкового зв'язку між корупцією та гальмуванням трансформації фінансової, судової та правоохороної системи. Економіко-статистичний та сценарний методи дозволять оцінити можливий ефект від імплементації запропонованих під час здійснення наукового дослідження новацій.

Практичне значення: 1) було подано міжнародний проєкт «Розробка науково-методичних рекомендацій щодо криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення як передумови економічної безпеки України» (Громадської ініціативи «За прозору та чесну митницю»). Одержанні в роботі результати можуть бути впроваджені в подальших прикладних розробках, а саме в якості пропозицій до змін в нормативно-правові акти, які регулюють питання стосовно протидії контрабанді валютних цінностей як різновиду легалізації злочинних доходів; 2) було подано проєкт на конкурс НФД присвячений розробці методики взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу щодо протидії легалізації злочинних доходів. Одержанні в роботі результати можуть бути впроваджені в подальших прикладних розробках, а саме в якості пропозицій до змін в нормативно-правові акти, які регулюють питання взаємодії правоохоронних органів між собою у сфері протидії легалізації злочинних доходів (Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та меморандумів про співпрацю); 3) було подано проєкт на конкурс Erasmus+ JMO-2022-MODULE на тему «Протидія корупції в Україні в умовах євроінтеграції». Одержанні у роботі результати можуть бути використанні в подальших прикладних розробках, а саме в якості пропозицій до змін в нормативно-правові акти, які регулюють питання фінансової, правоохороної та судової систем України.

ЗМІСТ

Вступ	6
1 Трансформаційні процеси в умовах реалізації судової реформи в Україні	8
2 Система оцінювання роботи суддів в умовах судової реформи	15
3 Детермінанти та система заходів протидії ризикам у діяльності правоохоронних органів	23
4 Компаративний аналіз створення та діяльності спеціальних правоохоронних інституцій	29
5 Ступінь впливу незаконного використання гуманітарної допомоги на фінансову систему України в умовах воєного стану	35
6 Рівень впливу контрабанди на фінансову стабільність України	42
Висновки	49
Перелік джерел посилання	52

ВСТУП

Актуальність. В умовах трансформаційних процесів в Україні (судова, організаційна, антикорупційна реформи), євроінтеграцією України та веденням воєного стану виникає необхідність чіткого збалансування, злагодженого, системного та виваженого реформування фінансової, правоохороної та судової системи України. Однак дане реформування не повинно враховувати лише рекомендації міжнародної спільноти чи політичну волю. На наше глибоке переконання, реформи мають бути свідомим та якісним поєднанням соціальної обумовленості, економічної потреби, соціальної виваженості та обгрунтованого наукового підходу. Реформуючи законодавство досить часто цей процес є однобічним. Так, створюючи норму законодавці забувають про необхідність розроблення процесуального порядку її втілення, розроблення механізмів нагляду та контролю, а також просвітницьку діяльність щодо її популяризації та роз'яснення. Сам тому, наукове розроблення цієї тематики є важливим та актуальним.

Мета науково-дослідної роботи передбачає комплексне дослідження, спрямоване на вирішення існуючих актуальних проблем у сфері функціонування правоохороної, судової та фінансової систем України.

Практичне значення: 1) було подано міжнародний проєкт «Розробка науково-методичних рекомендацій щодо криміналізації контрабанди товарів комерційного призначення як передумови економічної безпеки України» (Громадської ініціативи «За прозору та чесну митницю»). Одержанні в роботі результати можуть бути впроваджені в подальших прикладних розробках, а саме в якості пропозицій до змін в нормативно-правові акти, які регулюють питання стосовно протидії контрабанді валютних цінностей як різновиду легалізації злочинних доходів; 2) було подано проєкт на конкурс НФД присвячений розробці методики взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу щодо протидії легалізації злочинних

доходів. Одержанні в роботі результати можуть бути впроваджені в подальших прикладних розробках, а саме в якості пропозицій до змін в нормативно-правові акти, які регулюють питання взаємодії правоохоронних органів між собою у сфері протидії легалізації злочинних доходів (Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» та меморандумів про співпрацю); 3) було подано проєкт на конкурс Erasmus+ JMO-2022-MODULE на тему «Протидія корупції в Україні в умовах євроінтеграції»; 4) було подано проєкт на конкурс МОН для молодих вчених «Розробка методики нівелювання корупційних ризиків в умовах воєнного стану та післявоєнний період; 5) було подано на конкурс МОН (основний конкурс держбюджетних НДР) на тему «Розробка методики взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу щодо протидії легалізації корупційних доходів». Одержанні у роботах результати можуть бути використанні в подальших прикладних розробках, а саме в якості пропозицій до змін в нормативно-правові акти, які регулюють питання фінансової, правоохороної та судової систем України.

1 ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ СУДОВОЇ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ

Суди існують для того, щоб задовольняти потреби людини. Людина, яка приходить до суду, не є правником і не повинна ним бути, вона приходить не з розкошів чи нудьги і не на екскурсію. Людина шукає справедливості, вона хоче за допомогою державного судового механізму відновити своє порушене право. Як установа, яка надає судові послуги, судова система повинна бути простою та доступною для пересічного громадянина, а судові процедури – простими й зрозумілими навіть не для правників. Правильно працююча система судів підтримує реалізацію багатьох цілей розвитку – шляхом захисту прав людини, вирішення соціальних конфліктів та реалізації державної політики. Крім того, значна наукова література стверджує, що суди відіграють важливу роль у сприянні економічному зростанню, головним чином, захищаючи права власності.

Проте сьогодні судова влада в Україні не відповідає цим принципам. Крім того, правосуддя – така сфера державної діяльності й суспільного життя, в якій найбільш яскраве втілення знаходить ідея правової держави. Людина має отримувати послуги правосуддя якомога швидко, прозоро, якісно і ефективно. Проте таке правосуддя залишається тільки мрією. Такий стан фактично нівелює доступність правосуддя як конституційно-правову основу судової влади України. З огляду на вказані чинники важливого значення набуває проведення судової реформи для формування незалежної, безсторонньої судової влади та забезпечення реалізації принципів правової держави (верховенства права, законності, рівності).

Відповідно до статті 55 Конституції України кожна людина має право на оскарження рішень, дій чи бездіяльності посадових і службових осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування в судовому порядку [1]. Зауважимо що, саме судовий захист відіграє вирішальну роль у механізмі забезпечення прав і свобод людини, при цьому рівень правової

захищеності є фундаментальним проявом правової природи держави та демократичності суспільства [2, с. 48]. Варто зазначити, що право на судовий захист є обов'язковою складовою будь-якого суб'єктивного права людини, яке вона може реалізувати як безпосередньо, так і через діяльність державних або уповноважених державою органів чи організацій, що створюють необхідні умови для відновлення її порушеного права та створюють передумову притягнення винних до відповідальності [3, с. 187].

Проблема корупції в судових органах є типовим явищем для країн, що розвиваються. При цьому, цей тип корупції завдає більшої шкоди, ніж інші, перш – за все через те що, припущення про корупцію в судових органах вже викликає серйозні сумніви щодо успішності антикорупційної діяльності та ефективності правового судового захисту [4, с. 153].

Звернімо увагу, що у 2020 році Національне антикорупційне бюро України оприлюднило аудіозаписи, які нібито були записані в кабінеті голови Окружного адміністративного суду Києва П. Вовка.

Ці записи свідчать про те, що П. Вовк та інші судді планують впливати на інші суди та органи судової влади, вихваляючись «маючи два суди (окружний і конституційний)». Водночас, Вища рада правосуддя, проігнорувала суспільний осуд та порушення кримінальних справ, та одногосно відмовила у звільненні цих суддів. Наступним етапом недовіри виступив Конституційний суд України, який демонтував ключовий елемент антикорупційної інфраструктури України. Він постановив, що ті, хто робить неправдиві заяви в антикорупційних заявах, більше не будуть переслідватися. Суд позбавив Національне агентство з питань запобігання корупції майже всіх повноважень і вилучив систему декларування майна з-під контролю громадськості. Ці дії були незаконними, оскільки Конституційний Суд України вийшов за рамки конституційного подання і навіть скасував деякі антикорупційні норми, які він взагалі не мав розглядати. Подібні ситуації є неприйнятними, оскільки судова влада є ключовим елементом забезпечення належного захисту прав людини і

громадянина, законності та верховенства права, підпорядкованого системі стримувань і противаг.

На основі критичного аналізу визначено основні корупційні проблеми судової системи, які впливають на реалізацію конституційного права на судовий захист.

Корупційне викривлення судової системи зазвичай призводить до дискредитації фундаментальних конституційних положень про сутність нашої держави. Наприклад, відповідно до статті 1 Конституції України, згідно з якою Україна є суверенною і незалежною, демократичною, соціальною і правовою державою, а також визначає основні права і свободи людини і громадянина, а також відповідно до статті 21 Конституції України, згідно з якою всі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах, а права і свободи людини є невідчужуваними і непорушними, громадяни мають рівні конституційні права і свободи та рівні перед законом. Крім того, відповідно до статті 24 Конституції України встановлено, недопустимість привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, національного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних чи інших ознак [1].

Зазначимо, що судді мають особливий правовий статус, а тому виступають спеціальними суб'єктами кримінального права. Це зумовлено тим, що їхні права та обов'язки визначені окремим Законом України «Про судоустрій і статус суддів». Зокрема цим законом визначено, що:

- 1) на посаду судді призначаються лише особи, які відповідають вимогам законодавства;
- 2) більшість заходів кримінально-процесуального забезпечення до них не можуть бути застосовані, але передбачені особливості характерні для розгляду кримінальних справ, у яких судді є підозрюваними.

Тому ми переконані, що корупція в судовій системі неминуче породжує недовіру до державних інституцій загалом, і людина не може почуватися в безпеці, оскільки не вірить у законні способи захисту своїх порушених прав.

Корупцію в судовій системі можна визначити, як зловживання організаційно-розпорядчими повноваженнями як суддів, так і посадових осіб з організаційно-розпорядчими повноваженнями в судовій системі. Не можна не відмітити, що така експлуатація статусу суперечить законодавчо визнаним процедурам і правилам судочинства, а тому завдає значної шкоди правам і законним інтересам усіх осіб, які звертаються за правовим захистом [5, с. 34].

Основними перешкодами на шляху подолання корупції у судовій системі, на нашу думку, виступає 1) нерозуміння актуальних проблем судової влади, які впливають на управління незалежним та об'єктивним судочинством у державі та призводять до корупції; 2) плюралізм підходів щодо подальших напрямків реформування судової системи [6, с. 88]. Пропонуємо зупинитися на кожній із цих тем. На нашу думку, корупція в судових органах є не лише ознакою недовіри до судової системи, а й посилює значення суддів у здійсненні інших правових реформ, не лише судової.

Незалежність суддів як основоположний принцип здійснення правосуддя закріплений в Основних принципах незалежності судової влади (прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН у резолюціях 40/32 і 40/146 від 29 листопада і 13 грудня 1985 р.). Відповідно до цих принципів не повинно бути незаконного чи несанкціонованого втручання у здійснення правосуддя, а судові рішення суддів не повинні підлягати перегляду. Цей принцип не виключає судового перегляду або пом'якшення вироків, винесених судовими органами відповідно до закону [7]. Водночас Рекомендація CM/Rec (2010) 12 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо суддів: незалежність, ефективність та обов'язки (прийнята Комітетом міністрів Ради Європи у 2010 р. на 1098-му засіданні заступників міністрів) зазначається, що незалежність суддів і судової системи має бути гарантована конституцією або закріплена на найвищому правовому рівні в державах-членах [8].

Ці міжнародні норми також закріплені і в національному законодавстві України. Так, наприклад, відповідно до статті 129 Конституції України, суддя

є незалежним при здійсненні правосуддя і керується виключно нормами верховенства права [1]. Поняття «незалежність» деталізовано в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», згідно зі статтею 48 якого, суддя є незалежним від будь-якого протиправного впливу, тиску чи втручання в його роботу під час здійснення правосуддя [9]. Дж. Сілен зазначає, що важливість створення інституту незалежних суддів особливо відчувається в державах, які «відійшли» від комуністичного режиму, тобто пострадянських [10]. Тезу вченого підтверджують порушення суддями в Україні принципу незалежності. Тому, на жаль, для України характерна низька довіра до суддів: судам довіряють 14 % населення, не довіряють – 75 % (решта – 61 %). Водночас співвідношення довіри та недовіри дещо покращилося порівняно з 2015 роком (на той час – 72 %). Про це свідчать результати опитування, проведеного Соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва на замовлення Центру політико-правових реформ [11].

На наше переконання основною перешкодою для формування довіри до системи правосуддя виступає неповага до суду, яка вкорінена в суспільній свідомості громадян. На нашу думку, для вирішення цієї проблеми важливими є як морально-виховні заходи, переформатування рівня правової культури громадян, так і примусові заходи, що відповідають ступеню втручання та важливості судової влади для держави. Саме тому ми пропонуємо криміналізувати певні норми у формі грубої неповаги до суду. Таким чином діяння у формі неповаги до суду визнати кримінальним правопорушенням, у формі вираження дії чи бездіяльності, які можуть становити значну суспільну небезпеку для суду, оскільки супроводжуються вираженням цинізму і призводять до систематичного невиконання судових рішень [12, с. 11].

Незавершеність судової реформи виступає, ще одним беззаперечним проблемним аспектом судової реформи. Незавершеність трансформації судової системи, як одного з ключових аспектів антикорупційної реформи,

щорічно фіксується Transparency International України, як така що не виконується. Саме, ця рекомендація на думку експертів є вкрай важливою для подолання корупції в судовій системі. Незважаючи на зауваження спеціалізованих міжнародних організацій за останні року реальних та суттєвих змін не відбулося. У 2019 році і Президент, і Верховна Рада України робили кілька спроб розпочати болісний процес змін. Незважаючи на те, що депутати ухвалили перший президентський закон у 2019 році, Конституційний Суд України визнав неконституційними його основні положення.

Ініційований Президентом України, законопроект 3711 про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності Верховного Суду виступив наступним кроком у впровадженні судової реформи держави. Проте цей законопроект розкритикували Венеціанська комісія та професійне співтовариство.

Склад Вищої ради правосуддя, обраної за участю міжнародної спільноти та експертів громадянського суспільства, залишається вимогою Міжнародного валютного фонду та рекомендацією Венеціанської комісії. Однак це не вплинуло на реальні дії щодо реформації цього державного органу. Також очікується оновлення складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів, але невідомо, коли нарешті відбудеться ця реформа і чи буде враховано досвід незалежних конкурсних процедур [13].

Отже, основними проблемними аспектами у завершенні судової реформи слід визнати наступні: 1) низький рівень довіри до судових органів, що зумовлене корупційною складовою, нечесною поведінкою більшості суддів, утриманство та патерналізм; 2) ігнорування реформ Вищої ради правосуддя; 3) неефективна діяльність; 4) невдалий перезапуск Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів щодо переформатування складу суддівського корпусу; 5) відсутність узгодженості при реорганізації судів першої інстанції; 6) здійснення комплектування посад не через конкурси, а шляхом переведення діючих суддів до нових судів; 7) слабкий

розвиток цифрових судових сервісів; 8) відсутність належного навчання присяжних; 9) незадовільний доступ до правосуддя через некомплектованість судів, велику завантаженість суддів та затягування судових розглядів; 10) відсутність мотивації та цілеспрямованості суддів у задоволенні потреб сторін, які користуються судовими послугами [14].

2 СИСТЕМА ОЦІНЮВАННЯ РОБОТИ СУДДІВ В УМОВАХ СУДОВОЇ РЕФОРМИ

Згідно з основними правовими засадами побудови демократичної держави, закладеними у Конституції України, здійснення влади ґрунтується на розподілі влади на законодавчу, виконавчу та судову. Водночас усі гілки влади є рівноправними, оскільки діють у системі взаємних стримувань і противаг. Слід зазначити, що в цьому владному трикутнику особливо важливу роль відіграє судова влада, яка відповідає за здійснення правосуддя, захист правових принципів та захист інтересів держави в цілому та кожної окремої людини. громадянин. З огляду на важливість цього завдання особливо актуальним є питання кадрового забезпечення судової влади. Тому до кандидата на посаду судді пред'являються різноманітні вимоги щодо освіти, кваліфікації, морально-психологічних якостей. Крім того, у такому контексті держава зобов'язана не лише забезпечити першочерговий кваліфікований відбір суддів, а й створити ефективну систему заходів постійного контролю та оцінки професійних та особистих якостей суддів на посаді. Особливо гостро ця проблема стоїть в Україні, де довіра до системи правосуддя вкрай низька. Наприклад, українським судам повністю довіряють 1,7 % українців. Це лише трохи більше, ніж у російських ЗМІ (0,7 %) і політичних партій (1,6 %). Ще 11,3 % частіше довіряють судам. Водночас судам зовсім не довіряють 40,6 %, а не довіряють – 37,4 % [15]. З огляду на зазначене, розробка та впровадження справді ефективної системи оцінювання діяльності судової влади є надзвичайно важливим та актуальним завданням, яке стало одним із пріоритетів наступного етапу судової реформи в Україні.

Приголомшуючі кількісні показники недовіри населення до суддів змусили до подальших кроків у судовій реформі. Пріоритети наступного етапу, який ще триває, чіткі: 1) підвищення незалежності судів; 2) удосконалення системи управління судом; 3) удосконалення системи

добору та призначення суддів; 4) підготовка ефективних навчальних заходів для суддів та працівників суду; 5) підвищення ефективності, підзвітності та гласності діяльності судів загалом і суддів зокрема.

Загалом оцінювання – процес активний, системний, але унікальний. Поряд із терміном «оцінка» для позначення певної вартості чогось часто використовують термін «вимірювання». Отже, сама оцінка є кількісним показником якості [16, с. 172]. Необхідність оцінки діяльності суддів на законодавчому рівні закріплена у главі 2 Закону «Про правовий статус судів і суддів України». Відповідно до частини першої статті 9 цього закону протягом строку повноважень суддя проходить регулярне оцінювання з метою визначення індивідуальних потреб розвитку, заохочення його до підтримання належного рівня кваліфікації та вдосконалення [9].

Результативність оцінювання як фактору забезпечення незалежності та об'єктивності судової влади підтверджує той факт, що протягом 2015-2018 років понад 1,5 тис. суддів звільнилися за власним бажанням у зв'язку із запровадженням первинного оцінювання їх кваліфікації та обов'язкового електронного декларування. Ймовірно, вони не хотіли, щоб їх оцінювали або публічно повідомляли про свої доходи, тому що їм було що приховувати [17].

Гарантією ефективності оцінювання суддівської діяльності є визначення та правильне застосування критеріїв такого оцінювання. Методика професійного оцінювання встановлена Рішенням Ради суддів України № 14 від 11.12.2015. Відповідно до цього указу критеріями оцінювання кваліфікації суддів є: 1) професійна компетентність; 2) особистісна компетентність; 3) соціальна компетентність; 4) здатність підвищувати свій професійний рівень; 5) здатність здійснювати правосуддя на належному рівні суду; 6) дотримання судом етичних критеріїв; 7) відповідність суду антикорупційним критеріям [18].

Ми пропонуємо розглянути кожен із цих критеріїв. По-перше, професійна компетентність судді, яка полягає у знанні норм і принципів

матеріального та процесуального права, а також здатності приймати юридично грамотні та обґрунтовані судові рішення на основі аналітичного аналізу чинного законодавства. Впевнені, що найважливішим критерієм оцінки діяльності судді має бути професійна компетентність, оскільки знання судді є основою його компетентності та є результатом практичної та інтелектуальної діяльності, досвіду та участі в житті суспільства. Найважливішою вимогою до того, хто має намір стати суддею, є досконале знання закону та структуроване розуміння закону, адже суддя має вміти застосовувати закон у різноманітних ситуаціях [19, с.131].

Зокрема, критерієм професійної компетентності для кандидата на посаду судді Вищого антикорупційного суду є здатність здійснювати правосуддя в антикорупційному суді з відповідною спеціалізацією щодо кримінальних корупційних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією [20, с. 5]. Визначальне значення критерію професіоналізму зазвичай закріплюється в окремій правовій нормі, наприклад, у ч. 1 ст. 33 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" чітко визначено, що суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді за результатами кваліфікаційного оцінювання, а також відповідає іншим вимогам, встановленим законом [21].

Другий критерій – це особиста компетентність (здатність ефективно та результативно виконувати діяльність у широкому діапазоні контекстів з високим ступенем самоконтролю, саморефлексії та впевненості в собі, з швидкою, гнучкою та адаптивною реакцією на динаміку зовнішніх обставин) та навколишнього середовища; відповідність кваліфікаційним вимогам з урахуванням вимог місцевого та регіонального ринку праці; здатність виконувати спеціальні види діяльності та роботи залежно від завдань, проблемних випадків тощо.

При оцінці цього критерію, з огляду на обсяг виконаної роботи судді, враховуються: 1) кількість оскаржених рішень та мотиви їх скасування; 2) кількість рішень, які стали підставою для рішень міжнародних судових установ та інших міжнародних організацій, якими встановлено порушення Україною своїх міжнародно-правових зобов'язань, у тому числі рішень, змінених після встановлення такого порушення Верховним Судом України [5]; 3) дотримання суддею принципу розумних строків розгляду справи; 4) завантаженість судді порівняно з іншими суддями регіону; 5) кількість скарг на дії судді та дисциплінарних стягнень щодо нього.

Третій критерій – соціальна компетентність судді. Ю. Меліхова стверджує, що для ефективного здійснення судової функції недостатньо глибоких правових знань. Для високого особистого професійного потенціалу судді повинні знати основні моральні принципи, вимоги, імперативи та ідеали суспільства. Без цього неможливо очікувати від них відповідності вимогам обов'язку і совісті в складних професійних і життєвих ситуаціях, здатності до морального реагування і постійного самовдосконалення [23, с. 132]. Таким чином, критеріями оцінки особистої компетентності є врівноваженість судді, стресостійкість і комунікабельність. Врівноважений суддя здатний належним чином виконувати свої обов'язки в робочий час. Проблем із сім'єю не має, бо весь час проводить на роботі [24, с. 4]. Стресостійкість також надзвичайно важлива, коли судді доводиться перманентно вирішувати конфлікти на різних рівнях та спілкуватися з людьми з девіантною поведінкою. Комунікабельність також є важливою для швидкої та об'єктивної оцінки справи суддею, адже вміння знаходити спільну мову з різними категоріями осіб значно сприяє вирішенню справи.

Четвертий критерій – можливість підвищувати свій професійний рівень. На нашу думку, навчання без відриву від роботи має полягати не лише в обов'язку судді підвищувати свою кваліфікацію принаймні раз на кілька років. Ми переконані, що воно має бути безперервним, і запорукою цього є свідоме бажання судді підвищувати свою кваліфікацію та

розвиватися. Ми живемо в епоху інформаційного суспільства, тому багато питань, у тому числі й навчання на робочому місці, можна вирішувати онлайн та асинхронно, що значно спрощує отримання інформації та її використання. Тому суддям доцільно проходити підвищення кваліфікації в режимі онлайн принаймні раз на півроку. При цьому профілі та тематика таких стажувань і навчання на робочому місці можуть варіюватися від етичних, кваліфікаційних та антикорупційних вимог до суддів та працівників апарату суду до особливостей розгляду окремих категорій справ. За цим критерієм слід оцінювати ступінь участі суддів у процесі самонавчання та самовдосконалення.

По-п'яте, можливість здійснювати юридичну практику в суді відповідного рівня та спеціалізації. Інформація про результати попереднього кваліфікаційного оцінювання судді має бути відображена у суддівському досьє. Метою суддівського досьє є збір інформації про суддю та його діяльність для суддівської колегії. Вся інформація, зібрана в ньому, має конкретне цільове призначення [25]. Суддівське досьє формується відповідальним структурним підрозділом Комісії протягом 10 робочих днів після офіційного отримання Комісією копії рішення Президента України про призначення судді на посаду судді безстроково. Відповідальний структурний підрозділ веде суддівське досьє, надсилає запити на доукомплектування суддівського досьє, доукомплектує суддівське досьє та оновлює його на підставі отриманої інформації. З метою актуалізації суддівського досьє відповідальний підрозділ забезпечує систематичне оновлення інформації. Підрозділ Комісії забезпечує включення інформації та відповідних документів до суддівського досьє протягом 10 робочих днів з дня їх надходження. Комісія складає графік надання інформації та документів для формування суддівського досьє, який оприлюднюється на її офіційному веб-сайті та доводиться до відома розпорядників відповідної інформації [26].

По-шосте, дотримання суддею етичних критеріїв. До етичних критеріїв відносяться правила суддівської етики, справедливості, чесності,

неупередженості тощо. Суддя, як особа, на яку покладено особливі функції, має бути людиною високого характеру, із фундаментальними переконаннями щодо базової рівності громадян. Крім поваги до закону, вона повинна поважати моральні цілі та орієнтири суспільства. Чесність, неупередженість та об'єктивність судді не повинні сумніватися у зовнішніх і внутрішніх факторів. Суддя повинен ухвалювати рішення, виходячи з закону та внутрішніх переконань щодо справедливості, характеру добра і зла, порядності, справедливості тощо. Неповага до загальнолюдських цінностей може спотворити особистість судді і таким чином вплинути на його людяність і «розумність» його рішень.

Сьомий критерій – це дотримання суддею антикорупційних критеріїв. Важливим чинником недовіри до судової системи є корупція. Тому оцінка цього критерію має бути якомога повнішою. Додатковим фактором, який викликає сумніви щодо бажання суддів боротися з корупцією, є рішення Конституційного Суду України про визнання неконституційним положення про декларування недостовірної інформації [27, с. 330]. Важливо зазначити, що судді мають особливий правовий статус і тому є спеціальними суб'єктами кримінального права. Адже їхні права та обов'язки визначаються окремим законом України "Про судоустрій і статус суддів"; на посаду судді призначається лише той, хто відповідає вимогам, встановленим законом; до них неможливо застосувати більшість заходів забезпечення кримінального провадження. Тому ми вважаємо, що корупція в судовій системі неминуче породжує недовіру до влади загалом, і людина не може почуватися в безпеці, оскільки не вірить у законні можливості захисту свого порушеного права [28, с. 210].

Для встановлення факту існування ризиків вчинення корупційних дій комісія отримує інформацію від Національного антикорупційного бюро України, Служби безпеки України, Прокуратури України, яка долучається до суддівського дос'є. Крім того, для підвищення кваліфікації суддів комісія надсилає запити до Податкової служби України, Міністерства юстиції

України, Державної аудиторської служби, Міністерства внутрішніх справ та Ради суддів України. Водночас, такі заходи не передбачені чинним законодавством, а більшість з вищезазначених органів не мають законних повноважень на підготовку судових документів. Комісія з питань вищої кваліфікації суддів також не є органом, уповноваженим оцінювати, серед іншого, відповідність майна судді задекларованим активам та перевіряти законність походження коштів судді або члена його сім'ї [29]. Тому дуже важливо не лише закріпити на законодавчому рівні необхідність здійснення антикорупційного контролю, а й чітко визначити повноваження контролюючих органів та заходи, які вони можуть вживати в контексті антикорупційного контролю за суддями.

З метою вдосконалення процесу та якості оцінювання діяльності суддів у 2020 році було зареєстровано законопроект про внесення змін до Закону України "Про судоустрій і статус суддів" та деяких інших законів України щодо тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя. Однак за результатами антикорупційної експертизи законопроекту Національне агентство з питань запобігання корупції виявило низку факторів, які сприяють корупції: 1) призначення кандидата на посаду судді без рекомендації Вищої кваліфікаційної комісії фактично звільняє від відповідальності окремі судді проходять кваліфікаційне оцінювання. Так само помилково надається перевага суддям, строк повноважень яких вже закінчився, оскільки вони можуть бути призначені без конкурсу; 2) переатестація суддів, щодо яких Вища рада юстиції вже внесла подання про звільнення, наділяє Вищу раду юстиції дискреційними повноваженнями. Це знецінює рішення Вищої кваліфікаційної комісії суддів і створює умови для необґрунтованого переатестації [9].

Таким чином для існування стабільної держави, підвищення рівня правової культури, правової свідомості населення, утвердження європейських стандартів та цінностей ключовим є формування дійсно незалежної судової гілки влади. Саме тому, чітке окреслення критеріїв оцінки ефективності

діяльності суддів є важливим завданням. Однак, номінальне закріплення не є достатнім, суттєве значення має реальне, компетентне та неупереджене всіх алгоритмів, визначених критеріями.

3 ДЕТЕРМІНАНТИ ТА СИСТЕМА ЗАХОДІВ ПРОТИДІЇ РИЗИКАМ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОНИХ ОРГАНІВ

Корупція завжди була тим негативним явищем, що істотно деформувало призначення державних інституцій та підривало довіру населення до них. Україна у 2022 році посідає 116 місце в рейтингу «Індекс сприйняття корупції» від організації Transparency International [29], що є підтвердженням досить високого рівня корупції в державі. Особливо гостро, на жаль, завжди стояло питання корупції у правоохоронних органах. Більше того, зараз в умовах повномасштабної війни та оголошення воєнного стану саме правоохоронні органи мають стояти на захисті внутрішнього суверенітету, національної єдності держави, забезпечувати охорону та функціонування різних державних механізмів. Варто відмітити, що інституційна структура правоохоронної системи постійно змінюється, на фоні чого створюються інституції, метою яких є безпосередня профілактика корупції та корупційних діянь. Класичний підхід полягає у віднесенні конкретного органу державної влади до правоохоронних органів за фактичним виконанням правоохоронних функцій [30, с. 69]. Поза тим, ми переконані, що основою для віднесення певного органу державної влади до числа правоохоронних є мета, завдання його діяльності, а також компетенція та повноваження. На сьогодні, відповідно до вимог Закону України «Про запобігання корупції» кожен правоохоронний орган зобов'язаний здійснювати антикорупційні заходи [31, с. 62].

Враховуючи зазначене суттєво актуалізується питання кримінологічної характеристики основних корупційних проявів, причин та заходів протидії корупції в правоохоронних органах.

Негативні результати корупції у правоохоронних органах співвідносяться з однієї сторони із організаційними проблемами самої правоохоронної системи, а з іншої – ступенем впливу корупції на публічну сферу в цілому. Перековані, що наслідком корупції у правоохоронній системі

є нейтралітет та толерування певних негативних соціальних проявів, що зумовлює суттєві негативні наслідки: підрив авторитету влади, порушення інституційних структур і зв'язків, недовіри суспільства [32, с. 62]. Корупція в правоохоронній системі призводить до зростання злочинності та порушує одну з найважливіших засад кримінального права – невідворотність покарання. Корумповані працівники правоохоронних органів допомагають злочинцям ухилитися від відповідальності, нехтуючи верховенством права, етичними нормами та суспільною мораллю. Це зумовлює формування стереотипу щодо безкарності та толерує злочинність [33, с. 92].

Пропонуємо звернути увагу на основні причини корупції в правоохоронних органах. Насамперед, латентність корупційних кримінальних правопорушень. На практиці вкрай складно довести факт отримання, надання, а тим більше пропозиції чи обіцянки неправомірної вигоди, особливо якщо предметом корупційного правопорушення були переваги, блага чи послуги нематеріального характеру. Таким чином, можна довести відсутність системного зв'язку між кримінальним та кримінально-процесуальним законодавством, оскільки Кримінальний кодекс України та Закон України «Про запобігання корупції» чітко визначають можливість нематеріального характеру та наполягають «нематеріальності» неправомірної вигоди. У такому випадку закономірно виникає запитання: як на практиці довести наявність такого предмета корупційного правопорушення? У корупційних діяннях предмет має істотне значення, впливає на кваліфікацію, а його відсутність зумовлює відсутність у діях особи ознак кримінально протиправного діяння.

Фактором латентності є й «кругова порука». Підозрювані у вчиненні корупційних та пов'язаних з корупцією кримінальних правопорушень, які є працівниками правоохоронних органів, всіма силами намагаються уникнути відповідальності, використовуючи весь спектр впливу на оперативно-тактичну та слідчу обстановку та осіб, які проводять слідчі дії. Правоохоронна система дуже закрита, і коли ми говоримо про кругові

поруки між різними інституціями, це не має сенсу, оскільки здебільшого вони досить ворожі один до одного. Однак, допомога та прикриття між працівниками одного правоохоронного органу чи організації є не лише ймовірними, але й обов'язковими. Наявність таких «дружніх» стосунків зумовлює приховування корупційних діянь або взаємну участь у їх скоєнні. За таких умов марно сподіватися на ефективність антикорупційних заходів. Така ситуація зумовлена зневажливим ставленням до правових норм і перевагою моральних устоїв професійного характеру.

Ще одним фактором латентності треба вважати наявність спеціальних знань та навичок. Правоохоронці обізнані в засадах оперативних та розшукових заходів, криміналістичними особливостями того чи іншого протиправного діяння. Загальновідомо, що кожне протиправне діяння неминуче залишає сліди та певні речові чи інші докази. Проте особа, яка має спеціальні знання стосовно видів доказів, може знищити їх або в інший спосіб ускладнити чи навіть унеможливити їх отримання. Більше того, навіть уже знайдені докази можуть бути втраченими, неправильно збереженими тощо.

Друга причина збільшення кількості нерозкритих корупційних правопорушень та зростання кількості кримінальних проваджень, які закриваються судом через недоведеність вини обвинувачених, є кадрова проблема. Корупція в правоохоронних органах – це «хвороба», яка потребує постійної профілактики. Викорінити корупцію можливо за наявності у правоохоронців високих моральних якостей, почуття власної гідності та непідкупності.

Третя причина, на нашу думку, – це босинг, тобто вертикальне знуцання (психологічне насильство на роботі), при якому керівник організації або його відділ виступає як психологічний правопорушник [34, с. 264]. Результативність правоохоронного органу багато у чому залежить від наявного морально-психологічного клімату – сукупності соціально-психологічних характеристик групи (домінантних 50 характеристик, які

корелюються з цілями і мотивами спільної діяльності, міжособистісними стосунками, моральними та інтелектуальними установками, а також переважаючим настроєм) [35, с. 50].

Керівник в колективі – це особа, яка має підлеглих та уповноважена керувати їх діями й повністю відповідальна за стан об'єкта управління. Вміння та можливість бути відповідальним за виконання завдань, своєчасно підтримувати та реалізовувати ініціативи, розставляти пріоритети завдань, підтримувати атмосферу взаєморозуміння в колективі, довіру підлеглих до начальника і навпаки – все це характеризує і визначає організаторське мистецтво менеджера [36, с. 376]. Керівники відповідають за організацію всіх видів діяльності: операційної, службової, навчальної, неслужбової (дозвілля та відпочинку) тощо. Специфічні обов'язки та права керівників (посадових осіб) істотно впливають на характер їх взаємовідносин з співробітників, що зрештою призводить до проявів босингу в правоохоронних органах [37, с. 48]. Внаслідок босингу правоохоронці потрапляють у примусові умови, а тому змушені брати участь у корупційних схемах управління, щоб уникнути втрати роботи чи звинувачення в інших протиправних діях.

Для виявлення основних причин корупції в правоохоронних органах нами було ініційовано проведення анкетування серед працівників органів Національної поліції, прокуратури, Служби безпеки України. За результатами анкетування з'ясовано, що основними факторами, які спонукають працівників правоохоронних органів учиняти корупційні кримінальні правопорушення, є бажання збагачення, що може бути вмотивованим різними факторами (відсутністю власного житла, скрутним матеріальним становищем, невпевненістю в майбутньому); примус керівництва, моральна деформація, що, у свою чергу, позначається на манері їх поведінки, звичках; відсутність належного контролю керівництвом; почуття безкарності й захищеності [38, с. 284].

Вивчення причин корупції в правоохоронних органах та результатів анкетування дозволило розробити заходи, які можуть сприяти зниженню

рівня корупції у цій сфері. Загальновідомим є факт того, що різні види професійної діяльності зумовлюють потребу в особливих, специфічних якостях і характеристиках для виконання тієї чи іншої роботи. Якість роботи кваліфікованих робітників забезпечується насамперед ефективністю професійної орієнтації молоді, вибору професії, а потім зміцненням професійної підготовки і всієї системи виховання і навчання. Проте сучасне вирішення цієї проблеми потребує розв'язання ряду протиріч, оскільки сьогодні загальний приріст трудових ресурсів зменшується, а усвідомлення відповідальності професійного самовизначення зростає. В умовах зростання інтенсивності праці зросли вимоги до персоналу щодо його психофізіологічних та особистісних характеристик. Якісно змінюються самі претенденти на роботу, підвищується ступінь їх сприйняття та особистісного самовизначення, самостійності та критичності. Також останнім часом спостерігається тенденція до зростання захворюваності на нервово-психічні розлади [39, с. 175]. Не можна не помітити, що працівники правоохоронних органів можуть бути як самостійними корупціонерами, так і організаторами чи учасниками злочинних угруповань чи організованих злочинних організацій. Тому важливість добре організованого та проведеного вибору кар'єри на посаду правоохоронця зростає. Відбір – це система, яка включає кадрові технології, спрямовані на виявлення, дослідження та оцінку професійної придатності кандидата на посаду правоохоронця та прогнозування можливостей досягнення необхідного рівня кваліфікації [40, с. 209].

Враховуючи це, ми вважаємо, що професійний відбір обов'язково має включати серед інших етапів співбесіду, для проведення якої доцільно залучати представників громадських антикорупційних організацій, здатних забезпечити комплексний фінансовий моніторинг способу життя заявників та перевірку їхніх соціальних мереж на предмет виявлення незаконного збагачення чи прихованих активів. Важливо пройти перевірку на детекторі

брехні, щоб не допустити до роботи в правоохоронних органах осіб, схильних до вчинення корупційних правопорушень [41, с. 100].

Другим антикорупційним заходом у правоохоронній системі є створення внутрішніх та зовнішніх каналів зв'язку для викривачів корупції та забезпечення оперативного та беззаперечного реагування на всі заяви та повідомлення про корупційні дії правоохоронців.

Третій захід стосується постійного навчання та підвищення кваліфікації правоохоронця, необхідності проходження щорічного реального психологічного обстеження для визначення схильності до корупційних діянь, професійного вигорання, булінгу та босингу. Особливу увагу необхідно приділяти керівництву правоохоронних органів, щоб уникнути спотворення понять пристойності та гідності; можливість негативного впливу з боку колег, які здійснюють корупційні дії; формування схильності до недотримання принципових позицій; бажання «бути своїм» на противагу своїм установкам тощо [42, с. 105].

4 КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ СТВОРЕННЯ ТА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛЬНИХ ПРАВООХОРОННИХ ІНСТИТУЦІЙ

Недостатність вжитих державами заходів, а також поглиблення процесу глобалізації, який, у свою чергу, призвів до посилення взаємозалежності економік різних країн у 20 столітті, викликали необхідність об'єднання їх сил для боротьби з корупцією, оскільки контроль за її рівнем є не тільки відповідальністю конкретної країни, а й синергетичним менеджментом на глобальному рівні.

Таке накопичення зусиль переважно передбачає укладення багатосторонніх міжнародних угод проти корупції [42, с. 407]. Одним із методів протидії корупції у світовій практиці є створення спеціальних антикорупційних інституцій, діяльність яких спрямована як на активну протидію, так і на запобігання корупції та одному з її проявів [43, с. 53]. Ця ідея, закріплена в ст. 36 Конвенції ООН проти корупції, яка передбачає, що всі держави-учасниці Конвенції забезпечують, відповідно до основоположних принципів своєї правової системи, наявність одного або кількох органів або осіб, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією. виконання заходів. Зазначений орган чи органи мають бути наділені необхідною незалежністю відповідно до основоположних принципів правової системи держави-учасниці, щоб вони могли виконувати свої функції ефективно та без неналежного впливу [44].

Подібна вимога міститься в ст. 20 Кримінальної угоди про боротьбу з корупцією, відповідно до якої кожна сторона вживатиме необхідних заходів для забезпечення спеціалізації персоналу та органів у боротьбі з корупцією. Для того, щоб вони могли виконувати свої обов'язки ефективно та без надмірного тиску, вони повинні користуватися необхідною незалежністю відповідно до основних принципів правової системи Партії. Сторони забезпечать персонал цих органів достатньою підготовкою та фінансовими ресурсами для виконання своїх функцій [45].

На думку А. Лапкіна запорукою успішної реалізації заходів протидії корупції є започаткування ефективного організаційного механізму діяльності компетентних органів, які уповноважені протидіяти корупції на всіх рівнях, починаючи із превентивної діяльності, закінчуючи розслідуванням та судовим розглядом корупційних кримінальних правопорушень [46].

О. Новіков переконаний, що перспективним напрямом протидії корупції є докорінне оновлення не лише антикорупційного, а й іншого законодавства з метою усунення корупційних ризиків. Доцільність таких пропозицій викладена і в рекомендаціях міжнародних-донорів [47].

Н. Шинкаренко вважає, що сутнісною складовою проблеми інституційного забезпечення протидії корупції є відсутність сфокусованості повноважень, відсутність методології взаємодії інституцій та відсутність контролю за їх діяльністю [48].

Крім того, навіть зважаючи на актуальність та значну наукову розробленість питання інституційної організації боротьби з корупцією, національне законодавство містить деталі виконання міжнародних вимог щодо створення спеціально уповноваженого органу, діяльність якого спрямована на протидію корупції. Тому вважаємо за необхідне вивчити організаційні особливості реалізації цієї міжнародної вимоги в Україні та деяких зарубіжних країнах.

Виокремлюючи конкретну модель інституційної системи антикорупційних правоохоронних інституцій законодавець вирішив створити розгалужену систему окремих органів державної влади, розмежувавши їх повноваження. Ця модель була обрана з огляду на масштаби корупції в нашій країні та стійкий і глибокий характер політичної корупції [49, с. 9], а тому важливість комплексного підходу. Центральне місце в системі спеціалізованих антикорупційних органів України посідає Національне агентство з питань запобігання корупції.

Даний центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом було створено Кабінетом Міністрів України у березні 2015 року. Свою офіційну діяльність він розпочав майже через рік (у квітні 2016 року), коли було визначено мінімальну кількість членів НАЗК, завершено набір персоналу, приміщень та обладнання – технічної бази тощо. були призначені [50, с. 302].

НАКЗ в Україні було створено як багатоцільовий орган для впровадження комплексного підходу та об'єднання всіх основних антикорупційних функцій в одній установі. Ця універсальна модель антикорупційного відомства передбачає виконання багатьох функцій: формування політики, аналітична діяльність, технічна допомога, співпраця з громадянським суспільством, впровадження вільного доступу до інформації, фінансовий моніторинг [51].

Основним нормативно-правовим актом, що закріплює правові основи діяльності, права, обов'язки та повноваження НАЗК є Закон України «Про запобігання корупції». Правовий статус як НАЗК, так і його членів описаний дуже детально, тому для систематизованого та спрощеного викладу прав та обов'язків членів НАЗК, пропонуємо виділити основні права та обов'язки членів НАЗК. Так, члени НАЗК мають право: 1) на доступність інформації, що полягає у можливості ознайомлюватися з документами, які знаходяться до НАЗК та проводити перевірки; 2) право пропонувати для включення до порядку денного засідання НАЗК питання, що належать до його компетенції; 3) виступати на засіданнях агентства, вносити пропозиції, ініціювати проведення голосування, у письмовій формі викладати свою окрему думку у разі незгоди з рішенням; 4) право бути представником НАЗК у відносинах з органами державної влади: бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, тимчасових спеціальних та слідчих комісій, міністерств та органів влади. Щодо обов'язків, то ними є: 1) обов'язок брати участь у засіданнях НАЗК: готувати питання на розгляд НАЗК, бути присутнім на засіданнях та брати участь голосуванні;

2) обов'язок неухильно гарантувати виконання рішень НАЗК: забезпечувати в межах компетенції виконання рішення НАЗК; 3) обов'язок координувати безпосередню роботу підлеглих: здійснювати повноваження та регулювати роботу структурних підрозділів апарату НАЗК відповідно до визначеного розподілу функціональних обов'язків; 4) обов'язок бути представником НАЗК у «зовнішніх» відносинах: представляти НАЗК у відносинах із органами влади, громадськими об'єднаннями, фізичними та юридичними особами в Україні та за кордоном [52].

НАКЗ зіткнувшись із цими внутрішніми перешкодами, завданням інших державних інституцій є виявити політичну волю для впровадження антикорупційних реформ і гарантувати свободу опору. Ми переконані, що важливо системно та послідовно проводити антикорупційні реформи, щоб таким чином не допустити повторення випадків зняття кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення, як це було за збагачення та повідомлення недостовірної інформації.

Аналіз міжнародного досвіду показує, що низка країн має значний досвід функціонування спеціалізованих державних органів у боротьбі з корупцією. До таких країн належать Республіка Корея, Сінгапур, Індія, Франція, США, Болгарія та інші. Зокрема, у Республіці Корея діє незалежна комісія з боротьби з корупцією та громадянськими правами, яка зустрічатиметься з президентом по боротьбі з корупцією, координуватиме антикорупційну політику, вдосконалюватиме антикорупційне законодавство та міжнародне співробітництво з питань запобігання корупції. корупції, подає відповідні звіти про виконання антикорупційних заходів, а також виконує багато інших функцій [52, с. 162-163].

Органи державної влади Сінгапуру мають спеціально уповноважене Бюро з розслідування корупційних діянь (СРІВ). Цей спеціалізований антикорупційний орган працює з 1952 року і протягом багатьох десятиліть дозволяє максимально ефективно боротися з корупцією в державному

управлінні Сінгапуру. Традиційно Сінгапур є однією з країн з найменш корумпованим державним сектором.

Антикорупційні інституції Китайської Народної Республіки розпочали свою роботу, коли в 1927 році була створена Комісія з перевірки дисципліни Комуністичної партії Китаю. Комісія з перевірки дисципліни була відновлена як внутрішній дисциплінарний орган Комуністичної партії Китаю в 1978 році. На місцевих адміністративних рівнях партії існують Комітети з перевірки дисципліни та Інспекційні комітети, які є місцевими відділеннями Комісії з перевірки дисципліни. Остання реалізує політичне замовлення Китайської Народної Республіки, розслідує порушення закону та здійснює антикорупційні заходи в країні [53, с. 164].

Державні антикорупційні органи та посадові особи існують і в європейських країнах, зокрема у Франції - Центральна служба запобігання корупції (фр. Service central de prevention de la corruption, SCPC), у Румунії - Національна антикорупційна дирекція (фр. National AntiCorruption Directorate). Національне антикорупційне управління), у Хорватії - Управління державного прокурора з питань запобігання корупції та організованої злочинності (хорв. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala-USKOK).

Антикорупційні державні органи і посадові особи існують і в країнах Європи, зокрема у Франції – це Центральна служба із запобігання корупції (фр. Service central de prevention de la corruption, SCPC), в Румунії – Національний антикорупційний директорат (англ. National AntiCorruption Directorate), в Хорватії – Управління Державної прокуратури, спрямоване на запобігання корупції та організованої злочинності (хорв. Ured za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala-USKOK).

Пропонуємо зосередити увагу на інституційному досвіді боротьби з корупцією у Франції. Основною діяльністю Центрального управління з питань запобігання корупції є збір інформації та надання незалежних експертних висновків з питань, пов'язаних з корупційними ризиками та

корупційними справами, що перебувають у стадії розслідування. Останнім часом Центральне управління з питань запобігання корупції все частіше бере участь у підвищенні обізнаності та сприянні прийняттю етичних кодексів у державних і приватних організаціях. Центральне управління з питань запобігання корупції не уповноважене розслідувати адміністративні або кримінальні правопорушення. Однак, якщо під час збору інформації будуть виявлені факти, що вказують на можливе кримінальне правопорушення, Бюро негайно передасть справу до прокуратури. Окрім Центрального управління з питань запобігання корупції, у Франції є й інші антикорупційні органи, такі як Комісія з питань фінансової прозорості політичного життя, яка здійснює моніторинг активів парламентарів; Національна комісія з питань рахунків виборчих кампаній та фінансування партій, яка виконує контрольні функції; правоохоронні органи, такі як організація по боротьбі з відмиванням грошей TRASFİN, Міністерство юстиції та антикорупційний підрозділ Директорату по боротьбі з економічною та фінансовою злочинністю, який було створено у 2004 році [54].

Румунія має найбільш агресивну антикорупційну політику в ЄС. У 2002 році, за прикладом Італії, було створено Румунський національний антикорупційний директорат (НАДР) для виявлення та розслідування корупційних злочинів. До складу НАДР входять 145 прокурорів, 220 поліцейських, 55 регіональних спеціалістів і 197 співробітників технічної та оперативної підтримки. У 2014 році навантаження 145 прокурорів становило 911 кримінальних справ, а до суду було притягнуто 392 особи, у тому числі 36 мерів, 35 суддів і прокурорів, 25 адвокатів, 81 поліцейський тощо. Було заморожено рахунки на суму 200 млн євро та конфісковано 30 млн євро [55].

Таким чином інституційні підходи відносно вибудування системи правоохоронних органів спеціального призначення не можуть бути стандартизовані для різних держав та мають враховувати мету, завдання, сутність та значення для суспільства та забезпечення національної безпеки.

5 СТУПІНЬ ВПЛИВУ НЕЗАКОННОГО ВИКОРИСТАННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ НА ФІНАНСОВУ СИСТЕМУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄНОГО СТАНУ

Забезпечення ефективного функціонування державного механізму в умовах війни – це важливий аспект, що є необхідним для повноцінної роботи апарату держави на усіх його рівнях. Так, вкрай суттєвим заходом варто вважати адаптацію законодавства відповідно до викликів сучасності, зокрема й реалій воєнного часу. Одне з ключових місць в системі адаптації національного законодавства відводиться Кримінальному кодексу України. Так, аналізування його тексту дозволяє зробити висновок про колосальну кількість суттєвих змін, які зазнала як загальна, так і особлива частини кримінального закону за час воєнного стану. Однією з найбільш вагомих із них, на нашу думку, є криміналізація незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Криміналізація цього діяння насамперед обумовлена гострою суспільно-політичною проблемою, яка набула значних масштабів після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, коли почали виявляти факти незаконного привласнення гуманітарної допомоги у значних розмірах та її використання не за призначенням та з метою отримання прибутку, що спричинило хвилю обурення та незадоволення в суспільстві.

Безперечно, факти нецільового використання гуманітарної допомоги фіксувалися і раніше, водночас розмір шкоди та їх кількість з початку повномасштабного вторгнення стали становити значну суспільну небезпеку. Саме тому, воєнний стан став рушійною силою для криміналізації, водночас передумови для цього існували вже давно.

У зв'язку зі зміною Кримінального Кодексу України та набуття чинності Закону України від 24 березня 2022 р. № 2155-IX «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» кодекс був доповнений статтею

ст. 201-2 «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» [40]. Так, необхідність введення цієї норми обумовлено низкою випадків що мали і мають місце у нашій країні.

Загалом, з початку повномасштабного вторгнення особливо гостро розповсюдилась практика створення людьми шахрайських схем та псевдо-волонтерських організацій з метою отримання прибутку. Так, наприклад, на Тернопільщині два відомих місцевих волонтери розікрали понад 12 мільйонів гривень, які люди надсиляли благодійному фонду для допомоги Збройним Силам України [56].

Також, не менш яскравий приклад зафіксовано у Дніпрі, де двоє молодиків організували цілий механізм отримання, зберігання та збуту гуманітарної допомоги з Республіки Польщі. Такою схемою вони змогли отримати прибутку на понад 850 тисяч гривень [57]. Ці приклади актуалізують введення даної норми у чинне законодавство проте, у наукових колах через свою неоднозначність дана стаття викликала не аби яке обурення і низку запитань до законотворців.

Так, на думку О. Дудорова та Р. Мовчана, доповнення КК ст. 201-2 є черговим проявом невинуватеної казуїстичності кримінального закону [43, с. 110]. Данна думка є аргументованою, адже за своїм складом кримінальне правопорушення, відповідальність за вчинення якого передбачена статтею 201-2 Кримінального кодексу України, містить у собі ознаки діяння, що характеризується заподіянням суспільної шкоди, яке у свою чергу не потребує криміналізації, оскільки за нього вже існує кримінальна відповідальність.

Водночас, протилежної думки дотримується Н. Носевич, яка вважає зміни до Кримінального Кодексу необхідним кроком, який дозволить уникати правопорушниками покарання у сфері благодійництва [58, с. 263].

Дійсно, науковці у даному питанні не можуть дійти до чіткої відповіді, адже ця норма має подвійну сутність. Так, склад аналізованого діяння є

максимально схожим до шахрайських дій та тому подібних кримінально карних діянь відповідальність за які передбачена у ст. 190, ст. 192, ст. 193, ст. 206-2 Кримінального кодексу України. При цьому є один логічний факт, який унеможлиблює кваліфікацію даного діяння по вищезазначеним статтях Кримінального кодексу України. Ним є предмет аналізованого діяння: гуманітарна допомога – це цільова безоплатна грошова чи натуральна допомога у формі безповоротної фінансової допомоги чи добровільної пожертви чи допомоги у вигляді виконання робіт [41]. Тобто, виходячи з логіки, особа що передає майно відмовляється від права власності на нього передаючи його волонтеру чи організації, при цьому, при передачі цього ж майна на законних підставах чи то юридична, чи то фізична особа не набувають права власності на це майно. Саме тому, ми переконанні у об'єктивності доповнення кримінального закону новою нормою.

Для забезпечення правильної кваліфікації важливо повне та однозначне розуміння уповноваженими особами всіх ознак складу кримінально-протиправного діяння.

Об'єктом незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги є суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Однак, не зважаючи на місце розміщення аналізованої статті у структурі Кримінального кодексу України, не всі вчені розділяють цю думку. Зокрема, висловлюється припущення відносно доцільності віднесення незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги, вчиненого з використанням службового становища, до числа корупційних кримінальних правопорушень. Адже, мета такого діяння, так само, як і мета корупційних кримінальних правопорушень – це незаконне збагачення. Саме тому, вважаємо, зазначену пропозицію цілком об'єктивною.

Щодо предмету правопорушення, то враховуючи банкетний характер диспозиції статті 201-2 Кримінального кодексу України, варто звернутися до

Закону України «Про гуманітарну допомогу», де наводяться визначення поганянь «гуманітарна допомога» та «благодійна пожертва». У широкому розумінні, під гуманітарною допомогою слід розуміти адресно-цільову безоплатну допомогу, що надається у натуральній або матеріальній, тобто, грошовій формі, у вигляді здійснення робіт чи надання певного ряду послуг. Особи, що потребують допомоги з огляду на свій соціальний статус чи матеріальну незабезпеченість. Особи, які потребують її з огляду на свій соціальний статус, матеріальну незабезпеченість, або складне фінансове становище через надзвичайну ситуацію у їх житті, такими як: катастрофа, стихійне лихо є отримувачами такого виду допомоги. Однією з важливих рис гуманітарної допомоги є те, що певний вид робіт, товарів, послуг лише за рішенням уповноваженого державного органу можуть бути визначеними як гуманітарна допомога [59]. Щодо благодійної пожертви, то вона визначається як безоплатна передача коштів або майна особою у власність інших осіб для досягнення тих чи інших цілей благодійної діяльності. У свою чергу, благодійна допомога представляє собою гуманітарну допомогу без інших видів компенсацій донорам: грошової чи матеріальної. Щодо Закону «Про благодійну діяльність та благодійні організації», то цей нормативно-правовий акт містить лише загально-теоретичні формулювання, відповідно до яких посадові особи державних й місцевих органів державної влади та суб'єкти благодійної діяльності місцевого самоврядування несуть як кримінальну, адміністративну так і цивільно-правову відповідальність відповідно до законодавства. У разі порушення нормативності у сфері благодійної діяльності, то існує процес притягнення особи до відповідальності у тому разі, якщо міститься склад зазначеного правопорушення [60].

Як зазначає О. Кришевич, предметом посягання у діянні, відповідальність за вчинення якого передбачена статтею 201-2 Кримінального кодексу України є лише певні товари, тобто, предмети або

інша благодійна допомога, при цьому надання послуг або виконання робі, не підпадатимуть під кваліфікацію цієї статті [61].

Також, одним з аспектів мети нашого дослідження було надання класифікації незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги як теоретико-правовому явищу. Вважаємо за потрібне доопрацювання даної норми, зокрема, зменшенню суми загальної вартості вчиненого правопорушення, що дозволило б ефективніше боротись із проявами недоброчесності серед волонтерів та благодійних організацій.

Об'єктивною стороною у даному правопорушенні виступає здійснення продажу, дій чи використання речей та предметів гуманітарної допомоги, укладання різноманітних правочинів щодо розпорядження таким майном з метою одержання доходу. Окрім того, вчинення зазначеного кримінального правопорушення під час правових режимів надзвичайного чи воєнного стану є обтяжуючою обставиною в даній ситуації. Проте, навіть не зважаючи на обтяжуючу обставину, а саме, воєнний стан, інкримінування зазначеної статті можливе лише у тому разі, якщо вартість товарів у 350 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, що у свою чергу, на сьогоднішній день становить понад 434 тисяч гривень.

Суб'єктом основного складу досліджуваного діяння може бути будь-яка особа, яка має всі обов'язкові ознаки (вік шістнадцяти років, осудна, фізична особа). На практиці зазвичай говорять про всіх тих громадян, які різними способами беруть участь у процесі надання гуманітарної допомоги, але з попередньо сформованим комерційним бажанням отримати від цього вигоду, або піддаються такій спокусі вже під час організації допомоги. Водночас у ч. 2 ст. 201-2 Кримінального кодексу України виділяється спеціальний суб'єкт – службова особа [62, с. 187].

Суб'єктивна сторона правопорушення будується на прямому умислі, тобто особа усвідомлює що її дії несуть суспільно небезпечний характер у той же час важливу роль відіграє і мета, а саме: отримання прибутку. Так, на

думку А. Шевчука та О. Бондарука термін прибуток може бути сприйнятий хибно і що завжди перебуває поза законом [56, с. 187]. І правда, стаття 201-2 Кримінального кодексу України не надає нам трактування даного терміну, та не відсилає до інших актів. Таким чином, із загальноприйнятого терміну прибуток – це сума різниці доходів та витрат але дане трактування не може бути умисним адже як зазначалось вище суб'єкт не набуває права на використання майном, тому можна дійти до висновку що законотворець під даним терміном розуміє отримання суми коштів де доходи компенсують понесені витрати. На нашу думку, сам термін використання з отримання прибутку може викликати багато запитань, адже змодельовавши ситуацію де волонтер чи організація вносять благодійні кошти на недовготривалий депозит у банк для того щоб через певний термін придбати більше бронешитів чи касок, ми матимемо порушення кодексу, хоча у результаті мета з якою отримувався прибуток була суспільно корисною.

З огляду на вищезазначене можна провести аналогію між статтею 201-2 Кримінального кодексу України з подібними їй статтями, а саме:

- ст. 190 Шахрайство;
- ст. 192 Заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою;
- ст. 193 Незаконне привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося у неї;
- ст. 198 Придбання, отримання, зберігання чи збут майна, одержаного кримінально протиправним шляхом;
- ст. 206-2 Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації;
- ст. 209 Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом.

Відмінною рисою ст. 201-2 Кримінального кодексу України серед усіх вищезазначених є те, що суб'єкту правопорушення не потрібно заволодівати майном чи отримувати права на нього, тобто у самій статті йдеться лише про

мету, а саме отримання прибутку. Доцільно зауважити, що у статті не зазначається спосіб вчинення правопорушення, такі як обман чи зловживання довірою, адже особа, яка купує гуманітарну допомогу у своїй голові чітко усвідомлює що вона купує гуманітарну допомогу [57].

У контексті відмежування хотіли б акцентувати і на досудовому розслідуванні та підслідності даної статі. Наприклад, ст. 190, ст. 192, ст. 193 ст. 198 Кримінального кодексу України відповідно до Кримінально-процесуального кодексу підслідні слідчим органами Національної поліції України, натомість діяння, які містять ознаки кримінального правопорушення, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 201-2 Кримінального кодексу України будуть розслідуватись слідчими органами Служби безпеки України [58]. Це має значення, якщо суб'єкт буде реалізовує предмети гуманітарної допомоги почергово, тобто, на суму що епізодом є меншою за 350 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, адже відповідно до законодавства один епізод буде підпадати під ознаки статті 190 Кримінального кодексу України, але об'єднуючи це правопорушення за ознаками повторності у результаті варто буде перекваліфікувати здійснене правопорушення за статтею 201-2 Кримінального кодексу України.

6 РІВЕНЬ ВПЛИВУ КОНТРАБАНДИ НА ФІНАНСОВУ СТАБІЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ

Нині проблема протидії контрабанді як одному із найнебезпечніших економічних явищ, стоїть дуже гостро для всіх країн світу. Україна не є винятком, оскільки контрабанда негативно впливає на розвиток національної економіки та її стратегічних галузей, особливо в умовах воєного стану та окупованості частини суверених територій України. Для розробки ефективних заходів боротьби з контрабандою важливо вивчати історичну спадщину. Саме тому необхідно враховувати історичні передумови виникнення та встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду, щоб уникнути великих масштабів цього явища в майбутньому.

Явище контрабанди існувало з давніх-давен, а точніше з самого початку заснування держави, встановлення її кордонів, розвитку економіки, зовнішньої та внутрішньої торгівлі, митної справи, і сьогодні є одним із соціально небезпечних явищ. Поява контрабанди була зумовлена встановленням державного контролю над зовнішньоекономічними зв'язками: закріплення розмірів ставки ввізного мита, акцизного збору та податку на додану вартість [59, с. 246]. А як відомо поява нових обов'язків неминує зумовлює пошук шляхів обходу та безкарного порушення закону. Так, зокремо було і з ввезенням товарів через митний кордон з порушенням правил перетину або з приховуванням від митного контролю [60, с. 246].

Також ще однією передумовою виникнення контрабанди є значна різниця цін на окремі товари всередині держави та за її межами. Таким чином, завдяки єдиній тарифно-ціновій політиці європейських країн ціни на більшість споживчих товарів в Україні значно вищі за ціни в сусідніх країнах. Цікаво, що більшість контрабандних операцій також здійснюються корумповано державними та місцевими урядовцями.

Усі ці та інші фактори вплинули на розвиток контрабанди в державі, призвели до певних наслідків, які сприяли криміналізації контрабанди як кримінального правопорушення.

Особливо чутливим є негативний вплив контрабанди на економічні інтереси держави – пріоритетну умову розвитку країни. Особливих втрат несуть вітчизняні виробники, які не можуть ефективно реалізувати свій потенціал в країні та за її межами, що призводить до зниження конкурентоспроможності української продукції на внутрішньому ринку та подальшого скорочення штатів і заробітної плати, а також відтоку працюючих за кордоном.

Негативних наслідків контрабанди зазнає і державний бюджет. Важливо усвідомлювати, що надходження до бюджету від зовнішньої торгівлі утворюються не лише за рахунок мита, а й за рахунок імпортного ПДВ, який становить більшу частку доходів бюджету України [61]. Так, в 2021 р. з 314 млрд. гривень надходжень податку на додану вартість, – 250,5 млрд. гривень або 80 % було сформовано саме за рахунок імпортного ПДВ [61].

Негативним фактором також є відтік валюти з України, адже певні договори дозволяють вивозити товари нібито від виробників, поза тим, вони є посередниками, що дає можливість вивести гроші в майбутньому.

Відповідно до розрахунків Інституту соціально-економічної трансформації, прямі збитки від контрабанди становлять від 50 до 80 мільярдів на рік, а потенційні – від 175 до 260 мільярдів [62]. Так, за підсумками 2021, обсяги контрабанди виростуть до \$13,5 млрд. [63].

За словами генерал-майора податкової міліції України Ю. Атаманюка, бюджет країни страждає не стільки від впливу контрабанди, скільки від партнерських відносин з Європою [64]. Україна сприймається як джерело контрабанди та бюджетних втрат для Євросоюзу [64].

Тому боротьба з контрабандою має бути першочерговим завданням держави для забезпечення національної в цілому та фінансово-економічної

безпеки України зокрема. У різні періоди розвитку країни змінювалися підходи та заходи боротьби з контрабандою на законодавчому рівні. Вперше за радянських часів у Декреті НС РРФСР «Про дозвіл на ввезення і вивезення товарів» від 29 грудня 1917 р. контрабанда була визнана одним із видів злочину, в якому передбачалося, що товари транспортовані без відповідного дозволу були контрабандою та мали бути конфісковані компетентними митними органами [65, с. 208].

Протягом 1920-тих років особливого розмаху набула контрабанда, яка стала явною загрозою для розвитку економічної, фінансово-кредитної і навіть політичної системи радянської держави. Тому в цей період було прийнято кілька законодавчих актів, якими вперше було передбачено певний перелік товарів, у тому числі грошових цінностей, вилучення яких з-під митного контролю заборонено, а також чітко виділено кримінально карану контрабанду та контрабанду, як адміністративне правопорушення.

Треба відзначити, що саме в 1922 році був прийнятий перший Кримінальний кодекс УРСР, в якому ст. 97 розкрила сутність поняття «контрабанда» в його загальній характеристиці, тоді як для чіткого визначення складу кримінального правопорушення необхідно було звертатися до інших нормативно-правових актів [66, с. 208]. Згодом до Кримінального кодексу УРСР 1927 р. була введена апологетична стаття, але з доповненнями щодо поділу контрабанди на просту, тобто адміністративно карану, і кваліфіковану, тобто кримінальну [67, с. 208]. Проте згодом в Законі про кримінальну відповідальність за державні злочини, прийнятому в 1958 році, цей поділ було вилучено: поняття кримінально караної контрабанди стало значно вужчим за змістом, а адміністративно карана контрабанда включала дії, що полягали виключно в незаконному переміщенні товарів через державний кордон УРСР.

Згідно з КК УРСР 1960 р. кримінальна відповідальність за контрабанду була віднесена до числа інших злочинів проти держави і встановлена ст. 70, яка передбачала, що контрабанда, тобто переміщення через митний кордон

України поза митним контролем або приховування від митного контролю товарів, валюти, цінностей та інших предметів у великих розмірах, а також те саме незаконне переміщення культурних цінностей, отруйних, сильнодіючу, радіоактивну, вибухову, зброю та військові припаси (крім гладкоствольної мисливської зброї та відповідних військових припасів) [68]. За вчинення діяння передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років з конфіскацією контрабанди та майна.

За роки існування СРСР, у тому числі радянської України, було створено потужну законодавчу базу, яка сприяла вдосконаленню роботи компетентних органів та запровадила певні заходи контролю за перевезенням нелегальних товарів через кордон, в результаті чого було розроблено результативні комплексні заходи протидії з цим деструктивним явищем.

Проте після утворення незалежної та суверенної України відбулося послаблення державного тиску на різні сфери життя, зокрема зовнішню торгівлю, що призвело до масового експорту товарів і культурних цінностей [69]. В 1995 році було вирішено внести доповнення до чинного на той час Кримінального кодексу 1960 року про відповідальність за контрабанду наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

У Кримінальному кодексі України, прийнятому у 2001 році, контрабанду було перенесено з глави «Про злочини проти держави» до розділу «Про злочини у сфері господарської діяльності», а окремі склади контрабанди, за які передбачено кримінальне покарання, виключено та віднесено до сировини стратегічного значення, щодо якої законодавством встановлено інші правила вивезення за межі України [70].

Загалом Розділ VI «Злочини у сфері господарської діяльності» посідає особливе місце в структурі особливої частини КК України, у зв'язку з тим, що в ньому найбільшою мірою відображені явища негативних наслідків, які супроводжують процеси економічного реформування в Україні, боротьба з якими потребує рішучого застосування заходів покарання [71, с. 111].

Важливо зазначити, що в цей період контрабанда була кваліфікована законодавцем як тяжкий злочин, а те саме згвалтування – як злочин середньої тяжкості.

У 2011 році набула широкого розвитку ідея сприяння частковій декриміналізації контрабанди, а саме пропонувалося залишити лише кримінальну відповідальність за незаконне переміщення через митний кордон України предметів, вільне переміщення яких обмежено або заборонено (історичні та культурних, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та боєприпасів до неї), і за такі діяння передбачалося покарання у вигляді позбавлення волі на строк від трьох до семи років з конфіскацією майна предметів контрабанди, а в разі повторного вчинення таких діянь або попередньої змови групою осіб на строк від п'яти до дванадцяти років з конфіскацією предметів контрабанди та конфіскацією майна [72, с. 110].

За результатами обговорення 15 листопада 2011 року Верховна Рада дала згоду на декриміналізацію відповідних діянь, ухваливши Закон України № 4025 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності», який, серед інше, внесено зміни до ст. 201 КК України.

Так, з 2012 року незаконний обіг інших товарів або предметів, не зазначених у цій статті (крім наркотичних засобів, ст. 305 КК України) не є кримінальним злочином.

Слід зазначити, що на сьогоднішній день найпоширенішим видом контрабанди є тютюнові вироби, через що Європейський Союз (далі – ЄС) чинить тиск на Україну, вимагаючи термінових заходів протидії масовій контрабанді сигарет у країнах альянс.

Після декриміналізації контрабанди певних товарів було зроблено кілька спроб змінити законодавство. 7 жовтня 2015 року до Верховної Ради був поданий законопроект «Про внесення змін до Кримінального кодексу

України щодо криміналізації контрабанди алкогольних напоїв та тютюнових виробів», який не був підтриманий парламентом під час голосування, згідно з яким Контрабанда визнається переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї та боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї та боєприпасів до неї), частини нарізної вогнепальної зброї, а також спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації [73]. У липні 2018 року у Верховній Раді зареєстрували проєкт закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів», яким пропонувалося змінити частину першу ст. 201 КК України та встановити кримінальну відповідальність за переміщення товарів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням митного контролю, яке вчинене у великих розмірах, та доповнити такими кваліфікуючими ознаками злочину, як його повторне чи вчинення у великому розмірі [74].

Наразі точаться дискусії щодо криміналізації цього діяння, тобто наполягають на необхідності запровадити відповідальність за незаконне перевезення всіх товарів, або посилити адміністративну відповідальність, або все-таки криміналізувати незаконне переміщення лише підакцизних товарів. (тютюн та алкоголь, паливо) із встановленням мінімальних обсягів. На наше глибоке переконання внесення змін у частині криміналізації контрабанди окремих товарів, зокрема підакцизних, є дуже важливим завданням, адже, сама по собі контрабанда становить високу загрозу для суспільства (якщо говоримо про контрабанду товарів поганої якості або й взагалі небезпечних), економічного розвитку (зумовлює зменшення податкових надходжень) та національній безпеці України в цілому. Варто констатувати, що в умовах воєнного стану проблема протидії контрабанді перестала бути пріоритетною для України, поза тим в умовах зростання кількості тимчасово

непідконтрольних Україні територій, зростає і кількість контрабанди, що у кінцевому рахунку може стати економічним підґрунтям для закупівлі нового озброєння окупантами. Саме тому, протидія контрабанді має стати пріоритетним завданням у контексті реформування митної політики України.

ВИСНОВКИ

Наголошено, що внутрішнє переконання судді як особи, що уповноважена відправляти правосуддя має бути безстороннім, об'єктивним, неупередженим, справедливим та незалежним. Водночас формулювання «внутрішнє переконання» все ж допускає існування суб'єктивності, адже критерії оцінки доказів судом описані без деталізації та стандартизованих вимог такого процесу. Більше того, встановлено, що внутрішнє переконання залежать і від різновиду судочинства та стандарту доказування. Встановлено, що до особливо згубних чинників, які можуть впливати на процес оцінки доказів спираючись на внутрішнє переконання, належать корупційні фактори: недосконалість процесу добору на посаду судді; незаконний корупційний вплив на суддю (внутрішній та зовнішній) та відсутність ефективного механізму притягнення судді до відповідальності. Саме ці фактори здатні спотворити або викривити внутрішнє переконання (правові та етичні орієнтири) судді. Наголошено на необхідності вживання вузько-орієнтованих заходів, які здатні усунути вказані корупційні фактори.

З'ясовано, що для України важливою є реалізація реальної, а не декларативної судової реформи. Прагнення України стати справді демократичною та правовою державою вимагає рішучих змін в інституціях, організації, кваліфікації та персоналі. Вирішальним елементом судової реформи є боротьба з корупцією, а отже, побудова незалежної судової системи. Слід зазначити, що судова та антикорупційна реформи – це різні інституційні процеси, які відбуваються паралельно. І якщо антикорупційна реформа – це багатоаспектність, має багато форм і проявів, то реформа юстиції – це трансформація судових інституцій. Ці перетворення стосуються процесу відбору, призначення суддів, розподілу судових справ, матеріального забезпечення судів і судового персоналу, процесу винесення та оскарження рішень, процесу підзвітності суддів, автономії судочинства тощо. корупція в судах – лише один з аспектів судової реформи. Це окремий,

але важливий крок. Важливість боротьби з корупцією для гарантування незалежної та об'єктивної судової системи є величезною. Проте антикорупційні заходи мають реалізовуватися в симбіозі з іншими етапами трансформації.

Сучасний стан реалізації цих заходів досить широкий і не надто систематизований. Деякі з них виявилися успішними, а інші тільки починають реалізацію. Але найважливішим завданням є остаточна зміна ставлення широких верств населення до судової влади, судового процесу та самих суддів. При цьому таке завдання має дві форми. Перший з них – формування прагнення суддів приймати рішення на основі закону, ігноруючи приватні інтереси, в основі яких можуть лежати як особисті стосунки (конфлікт інтересів), так і суто корупційний вплив (корупція, пільги, службові пільги, як матеріальні та нематеріальні).

Ми переконані, що заходи, визначені судовою реформою, можуть бути повноцінно реалізовані лише за наявності двох факторів. Перший фактор – це наявність політичної волі та злагоджена співпраця Президента України та Верховної Ради України. Другий фактор – активна участь громадськості в ініціюванні та контролі за впровадженням реформаторських заходів (як це було у випадку протестів проти свавілля Конституційного Суду України).

Доведено, що запровадження процедури оцінювання суддів як одного із заходів судової реформи спрямоване на підвищення довіри до судової системи в цілому та до суддів зокрема. Причому розробка самої вимоги не є гарантією успіху, не менш важливою є побудова чіткої системи та раціональних механізмів оцінювання різними суб'єктами та відповідність оцінювання принципам об'єктивності, відкритості та прозорості. На нашу думку, чинні критерії оцінювання роботи суддів є досить виваженими, але вимагають процесуальної чіткості конкретних способів, способів і заходів їх реалізації.

Встановлено, що не дивлячись на війну, що змусила кожного громадянина України змінити звичайний темп життя, та перейти до нового формату існування, на превеликий жаль, девіантні відхилення від правосвідомої та законної поведінки мають місце навіть зараз. Так, окремі особи, намагаються використати воєнний стан з метою власного незаконного збагачення. Зазначене обумовило криміналізацію незаконного використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги. Зважаючи на швидкі темпи ухвалення закону про запровадження кримінальної відповідальності за аналізоване діяння, конструкцію диспозиції статті 201-2 Кримінального кодексу України неможливо назвати ідеальною. На нашу думку, вона потребує окремих корегувань, уточнень та узгодження з іншими законодавчими актами.

Наголошується, що історично контрабанда завжди була суспільно небезпечним явищем, за вчинення якого законодавець передбачив різні види юридичної відповідальності. Нині стаття 201 Кримінального кодексу України потребує удосконалення, оскільки запроваджена у 2011 році декриміналізація деяких предметів контрабанди негативно впливає економічну стабільність та національну безпеку України.

Доведено, що вивчення міжнародного досвіду – це передумова для покращення українського законодавства. Водночас не можна допускати бездумного запозичення з міжнародних та іноземних приписів без урахування ментальних та історичних особливостей становлення та розвитку суспільства окремої держави. В Україні сформована досить широка система антикорупційних інституцій, однак результати ефективності цих органів державної влади є неоднозначними, а тому потребують коригування з врахуванням необхідності незалежності, неупередженості та безсторонності його діяльності в умовах корупційних впливів з боку інших гілок влади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України: станом на 1 січня 2020 р. / Верховна Рада України. Харків: Право, 2020. 82 С.
2. Николаєнко Я.М. Поняття та зміст права на судовий захист: сучасний погляд: Вісник МГУ 2014, № 8. С. 48-50.
3. Чорна С. Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. *Підприємство, господарство і право*. 2020. № 8. С. 186-190.
4. Москвич Л. М. Корупційні детермінанти в судовій системі України. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2015. Вип. 3. С. 153-162.
5. Поляков Н. М. Коррупция в судебной системе и методы борьбы с ней. *Отечественная юриспруденция*. 2017. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/korrupsiya-v-sudebnoy-sisteme-i-metody-borby-s-ney> (дата обращения: 09.02.2021).
6. Лавренюк Ю. Реформування судової системи в контексті протидії корупції. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1/2 (46/47), ч. 1. С. 85-91.
7. Basic Principles on the Independence of the Judiciary adopted by the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders held at Milan from 26 August to 6 September 1985 and endorsed by General Assembly resolutions 40/32 of 29 November 1985 and 40/146 of 13 December 1985. URL: <https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/independencejudiciary.aspx> (data of appeal: 09.01.2022).
8. Recommendation CM/Rec (2010) 12 of the Committee of Ministers to member states on judges: independence, efficiency and responsibilities adopted by the Committee of Ministers on 17 November 2010 at the 1098th meeting of the Ministers' Deputies. URL: <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2014/06/CMRec201012E.pdf> (data of appeal: 09.01.2022).

9. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 чер. 2016 р. № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2016. № 31. Ст. 545.
10. Sillen J. The concept of ‘internal judicial independence’ in the case law of the European Court of Human Rights. *European Constitution Law Review*. 2019. Vol. 15, Issue 1. DOI: <https://doi.org/10.1017/S1574019619000014>
11. Судова реформа очима громадян: що може позитивно вплинути на довіру до суду? Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва: вебсайт. URL: <https://dif.org.ua/article/sudova-reforma> (дата звернення: 09.01.2022).
12. Шмарін І. О. Підкуп у сфері службової діяльності: кримінологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Дніпро, 2017. 16 с.
13. Індекс сприйняття корупції-2020. *Трансперенсі Інтернешнл Україна*: вебсайт. URL: <http://cpi.ti-ukraine.org/#/> (дата звернення: 10.01.2022).
14. Успішна судова реформа неможлива без залучення всіх стейкхолдерів, – політики та експерти. *Реанімаційний пакет реформ*: вебсайт. URL: <https://rpr.org.ua/news/uspishna-sudova-reforma-nemozhlyva-bez-zaluchennia-suddiv-polityku-ta-eksperty/> (дата звернення: 10.01.2022).
15. Чижик Г. Чому судам досі довіряють лише 1,7 % українців, і що з цим робити. *Українська правда*. 2021. 11 січня. URL: <https://www.pravda.com.ua/columns/2021/01/11/7279542/> (дата звернення: 14.10.2022).
16. Марчук С. С. Науково-теоретичні аспекти контролю і оцінювання навчальної успішності. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Педагогічні науки*. 2008. № 1. С. 170–176.
17. 7 міфів про реформування судової системи. *Фундація DEJURE*: вебсайт. URL: https://dejure.foundation/sim_mifiv_sudovou_reformy (дата звернення: 13.10.2022).
18. Порядок та методологія кваліфікаційного оцінювання судді: Рішенням Ради суддів України від 11 грудня 2015 року № 14. URL:

- <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr014414-15/sp:max50:nav7:font2#n12> (дата звернення: 13.10.2022).
19. Меліхова Ю. А. Морально-професійна культура судді. *Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія.* 2014. № 4. С. 130–139.
 20. Малетов Д. В. Щодо поняття «компетентність» судді вищого антикорупційного суду. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2020. 6 (35). С. 3-7.
 21. Головань С. М. Компетенція і компетентність: досвід теорії, теорія досвіду. *Вища освіта України.* 2008. № 3. С. 23-30.
 22. Зінченко О. В., Курій Н. М., Лічман Л. Г., Малєєв А. Ю., Панченко О. О., Шамрай О. В., Кравчук О. В. Навчально-методичний посібник для кандидатів на посаду судді та суддів «Управління часом у суддівській діяльності». Київ: ТОВ «Фарбований лист», 2016. 53 с.
 23. Кравчук В. Які відомості потраплятимуть до досьє і як вони оцінюватимуться ВККС. *Закон і бізнес.* 2015. URL: <https://zib.com.ua/ua/117261.html> (дата звернення: 13.10.2022).
 24. Про затвердження Положення про порядок ведення суддівського досьє: Рішенням Ради суддів України від 5 червня грудня 2015 року № 14. URL: https://zib.com.ua/ua/117275-rada_suddiv_zatverdila_poryadok_vedennya_suddivskogo_dose.html (дата звернення: 13.10.2022).
 25. Резнік О. М., Бондаренко О. С. Визнання норми про декларування недостовірної інформації неконституційною як прояв дискредитації антикорупційної реформи. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2020. № 7. С. 330-333. URL: http://www.lsej.org.ua/7_2020/85.pdf.
 26. Бондаренко О. С., Куліш А. М. Право на судовий захист: судова корупція як прояв дискримінації. *Наше право.* 2022. № 1. С. 209-213. <http://nashe->

pravo.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/NP-2022-1/NP_2022_1_209.pdf

27. Желтобрюх І. А. Первинне кваліфікаційне оцінювання суддів як складова судової реформи в Україні. *Шостий апеляційний адміністративний суд*. вебсайт. <https://baas.gov.ua/ua/proekty/articles/zh/2442-pervinne-kvalifikatsijne-otsinyuvannya-suddiv-yak-skladova-sudovoji-reformi-v-ukrajini.html> (дата звернення: 13.10.2022).
28. Законопроект, яким пропонується врегулювати оцінювання суддів, містить корупціогенні фактори — антикорупційна експертиза НАЗК: вебсайт. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/zakonoprojekt-yakym-proponuyetsya-vregulyuvaty-otsinyuvannya-suddiv-mistyt-koruptsiogenni-factory-antikoruptsijna-ekspertyza-nazk/> (дата звернення: 14.10.2022).
29. Transparency International Україна. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/> (data of appeal: 31.01.2023).
30. Топчій В. В., Шкелебей В. А., Супрун Т. М. Публічно-правова протидія корупції: навчальний посібник. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2016. 208 с.
31. Іванець М. Корупція як негативний фактор в діяльності правоохоронних органів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 3. С. 59-63.
32. Соловйов В., Береза О. Сучасний стан та особливості корупційних проявів у правоохоронних органах України. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 3. С. 90-97.
33. Сорокина Ю. В., Горностаева Ж. В., Лазарева Н. В. Моббинг и боссинг в управлении персоналом: причинны возникновения, типологии участников. *Экономические науки*. 2017. № 4. С. 262-266.
34. Резнік О. Г. Психологічні особливості запобігання та подолання босінгу у відділах прикордонної служби: дис. ... канд. психол. наук: 19.00.09 / Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. Хмельницький, 2017. 186 с.

35. Стасюк В. В. Психологія управління військами: підручник. Київ: НУОУ, 2014. 540 с.
36. Бондаренко О. С. Концепція кримінально-правової протидії корупції: монографія. Суми: СумДУ, 2021. 472 с.
37. Приходько Ю. О. Аналіз стану професійного відбору пожежних-рятувальників МНС України на сучасному етапі. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Харків: УЦЗУ, 2007. Вип. 2. С. 171-181.
38. Черкасова А. Аналіз технологій відбору до митної служби України та шляхів їх вдосконалення. *Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. Нац. акад. державне управління при Президентові України*. 2010. Вип. 4 (7). С. 201-210.
39. Шинкаренко Н. В. Причини виникнення корупції в органах Національної поліції України. *Право і безпека*. 2016. № 3. С. 104-107.
40. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 6 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 06.01.2023).
41. Розкрадання гуманітарної допомоги в Україні. Хто, як і чому це робить? *BBC News Україна*: вебсайт. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-61584802.amp> (дата звернення: 05.01.2023).
42. Borisov A., Goldman E., Gupta N. The corporate value of (corrupt) lobbying. *The Review of Financial Studies*. 2016. vol. 29, no. 4. P. 1039-1071.
43. Bondarenko O., Reznik O., Yevgen G., Andriichenko N. Participation of Ukraine in International Cooperation against Corruption. *Amazonia Investiga*. 2020. № 9 (29). P. 407-416.
44. Novikov O. V. World experience of functioning of specialized anti-corruption bodies. *Efficiency of public administration*. 2015. № 43. P. 52-57.

45. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовт. 2003 р. *Верховна Рада України*: офіційний вебсайт. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_c16 (дата звернення: 16.07.2021).
46. Criminal Law Convention on Corruption on 27 January 1999. URL: <https://rm.coe.int/168007f3f5> (data of appeal: 26.07.2021).
47. Lapkin A. V. Specialized anti-corruption prosecutor's office in the mechanism of realization of the state anti-corruption policy. Recovered from <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream> (data of appeal: 25.07.2021).
48. Шинкаренко Н. В. Національне антикорупційне бюро України як суб'єкт запобігання корупції. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2016. Вип. 2. С. 74-77.
49. Дульський О. Боротьба з корупцією – бути чи не бути? *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 2 (14). С. 6-13.
50. Созанський Т. І., Луцик В. В. Повноваження Національного агентства з питань запобігання корупції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. № 1. С. 302-314.
51. Волик В. С. Нормативно-правові засади компетенцій Національного агентства з питань запобігання корупції. *Демократичне врядування*. 2016. Вип. 16-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2016_16-17_8 (дата звернення: 26.07.2021)
52. Поляков М. М. Специализированные антикоррупционные органы государственной власти и должностные лица в России и зарубежных странах. *Вестник университета им. И. О. Кутифина*. 2019. № 6. С. 158-164.
53. Ковальчук І. Порівняльно-правова характеристика національних та зарубіжних антикорупційних органів. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 6. С. 163–168. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.6.29>
54. Спеціалізовані інституції з боротьби проти корупції: огляд моделей. Official website of The Organisation for Economic Cooperation and

- Development: веб-сайт. URL: <http://www.oecd.org/dataoecd/7/51/39972270.pdf> (дата звернення 21.06.2021)
55. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії. *Віче*. 2015. № 18. С. 2-5.
56. У Дніпрі «волонтери» продавали гуманітарну допомогу. Офіс Генпрокурора (фото). *ФОКУС*: вебсайт. URL: <https://focus.ua/uk/ukraine/525728-v-dnepre-volontery-prodavali-gumanitarnuyu-pomoshch-ofis-genprokurora-foto> (дата звернення: 08.11.2022).
57. Дудоров О. О., Мовчан р. О. Кримінально-правова заборона щодо незаконного використання гуманітарної допомоги: сумнівна законодавча новела. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка*. 2022. Т. 2, № 98. С. 99-115.
58. Носевич Н. р. Відповідальність за незаконне використання благодійної допомоги з метою отримання прибутку з використанням умов воєнного стану. забезпечення публічної безпеки і порядку в умовах воєнного стану: матеріали всеукр. науково-практ. конф., м. Кропивницький, 1 лип. 2022 р. Кропивницький, 2022. С. 262-264. URL: https://dnuvs.in.ua/wp-content/uploads/2022/08/materialy_konferencziyi_donduvs_01_07_2022.pdf#page=263 (дата звернення: 06.01.2023).
59. Про гуманітарну допомогу: Закон України від 22.10.1999 р. № 1192-XIV: станом на 16 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 06.01.2023).
60. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 05.07.2012 р. № 5073-VI: станом на 16 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 06.01.2023).
61. Кришевич О. В. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги:

- кримінальні засади. URL:
http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/21489/1/Збірник%20конференції%2026.05.22_шапки_ред_p110-114.pdf (дата звернення: 06.01.2023).
62. Кримінальний процесуальний кодекс України: Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 6 листоп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 06.01.2023).
63. Шевчук А. В., Бондарчук О. М. Кримінальна відповідальність за розкрадання гуманітарної допомоги. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. Випуск 72. Частина 2. С. 184-191.
64. Турчин Ю. Ю. Історична та соціальна обумовленість виникнення контрабанди на території сучасної України. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2010. № 5. С.245-249.
65. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: обсяги, прямі та непрямі втрати бюджету та економіки. *Ukraine Economic Outlook*: веб-сайт. URL: <http://ua-outlook.com.ua/ru/2019/07/06/smuggling-schemes/> (дата звернення 16.10.2020).
66. У нас триває контрабанда сигарет і лісу в ЄС. Гордон: веб-сайт. URL: <https://gordonua.com/ukr/news/politics/-u-nas-trivaje-kontrabanda-sigaret-i-lisu-v-jes-ekonomist-atamanjuk-1503586.html> (дата звернення: 17.10.2020).
67. Омельчук О. М. Історичні аспекти боротьби з контрабандою в Україні. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. Науковий часопис. 2003. № 3-4 (7-8). С.207-215.
68. Кримінальний кодекс України: Закон України від 28.12.1960 р. № 2001-05. Відомості Верховної Ради (ВВР). 1961. № 2. ст.14.
69. Саско О. І. Генеза кримінальної відповідальності. *Історико-правовий часопис*. 2014. № 1(3). С.107-111.

70. Омельчук О. М. Сучасні проблеми кримінально-правової кваліфікації контрабанди. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2002. № 3. С.111-116.
71. Бутін А. В. Чи потрібна криміналізація товарної контрабанди? Реанімаційний пакет реформ: веб-сайт. URL: <https://rpr.org.ua/news/chy-potribna-kryminalizatsiia-tovarnoi-kontrabandy/> (дата звернення: 20.10.2020).
72. Контрабанда сигарет: розмах, наслідки, уроки сусідніх країн та план боротьби. Економічна правда: веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/projects/ni-kontrabandi/2020/09/7/664652/> (дата звернення 17.10.2020).
73. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо криміналізації контрабанди алкогольних напоїв, тютюнових виробів від 07.10.2015. Офіційний веб-портал Верховної Ради України: веб-сайт.URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=56721 (дата звернення: 20.10.2020).
74. Проект Закону про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо криміналізації контрабанди товарів від 03.07.2018. Офіційний веб-портал Верховної Ради України: веб-сайт.URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64331 (дата звернення: 20.10.2020).